

GUSTAV KRKLEC

ZAPIS IZ SENJA

Gustav Krklec

UDK:886.2-4

Kad smo početkom prošlog mjeseca, putujući jadranskom magistralom, u jesenjskoj izmaglici ugledali obrise uskočkog Nehaj-grada, i nehotice smo u srcima evocirali rojeve davnih uspomena i sjećanja iz đačkih klupa. Znali smo tada naizust mnoge stihove iz Kranjčevićevih *Bugarkinja* i *Uskočkih elegija*, a među njima i one o "ljutim handžarima", što su ih tu oštrili uskoci. Danas je ta prkosna tvrđa jedinstveni fortifikacijski objekt te vrste na cijeloj našoj jadranskoj obali. Zahvaljujući agilnom Muzejskom društvu, a napose njegovu predsjedniku dr. Vuku Krajaču, i ta će tvrđa uskoro biti autentičan povijesni spomenik *uskočke epopeje* i privlačna atrakcija za domaće i strane turiste. No nije samo Nehaj-grad jedini kulturno-povijesni problem tog "malog mjestanca s njegovom pustom kamenitom okolicom", gdje mjesto trave samo "mirisna kadulja kroz kamenje viri". Tako je, barem, doživjela Senj Ela Kranjčević u svojim zapisima o Silviju. Za bure u Senju - zabilježila je ona - Silvije je najvolio šetati ulicama, boriti se s njom i disati na puna pluća. "Kamene moj mili..." - početni su stihovi Kranjčevićeve elegije, objavljene u *Viencu* god. 1887. "Zdravo ste nam braćo, u kamenu Senju!" - pozdrav je čakavaca iz Vrbnika rodnome gradu pjesnika.

Jednom sam već dolazeći ovamo s pokojnim Milanom Marjanovićem (1955.), doživio tu kamenu simfoniju, taj sivi, vjekovni kamen, pun srebaste i pepeljaste platine kao glavno obilježje ovoga drvnog, primorskog grada, ovoga "legla bure", ovoga našeg gradića-invalida, koga su za vrijeme prošlog rata zasipale bombe raznih kalibara i provenijencija, ali je on ostao žilav, pun gorštačke vitalnosti i borbenih tradicija. Već smo tada uočili kako Senj polako vida teške ratne rane, kako se oporavlja, podiže, izgrađuje i biva čvršći i

temeljiti nego ikad prije. "Ustraj, Senju moj ..." kao da je prihvaćena poruka iz davnine, koju mlađi naraštaji uporno ispisuju iznad svih svojih aktivnosti: svih društveno-političkih, privrednih i kulturnih nastojanja. Jer maleni Senj, sa kojih tri i po tisuće stanovnika, ima bogatu kulturnu tradiciju i prošlost, koje ga nadahnjuju borbenim elanom i žilavom ustrajnošću ne samo u pogledu čuvanja i restauracije kulturnih spomenika, oštećenih ili razrušenih za vrijeme rata, nego i u pogledu daljnjeg napretka na svim područjima društvenog života. To je, naime, grad Pavla Rittera Vitezovića, Silvija Strahimira Kranjčevića, Vjenceslava Novaka, Milutina Cihlara Nehajeva, Milana Ogrizovića, Josipa Draženovića i mnogih drugih znanih i nezvanih "pregalaca"; mjesto u kome je paralelno s obodskom osnovana glagoljska tiskara god. 1493., pa Senjska čitaonica početkom siječnja god. 1835.; primorska luka što je otvaranjem autoputa Rijeka - Dubrovnik dobila ne samo u privrednom nego i u turističkom značenju, jer tom jadranskom magistralom već sada, za vrijeme ljetne sezone, prolazi dnevno u oba smjera oko osam stotina motornih vozila.

U Senju su na upravi mahom mladi ljudi, dorasli duhu vremena, ambiciozni u pozitivnom smislu, te usprkos svim objektivnim poteškoćama grad polako i sigurno napreduje, svladavajući brojne teškoće ne samo kao posljedice ratnog razaranja nego i na putu ubrzane izgradnje novih postrojenja i objekata. Rječit je primjer za to tvornica trikotaže i konfekcije, koju Senjani odmila zovu "naša Neda", a koja je, tako reći, na ruševinama stare tvornice duhana izgradila moderan industrijski objekt. Senjani uz to imaju smisla za šalu, za svakojaka zadirkivanja i nadmudrivanja, ali je u njih osim zdravog skepticizma razvijen i afinitet za kulturna dostignuća, a osobito na polju književnosti i glazbe. Na književnoj večeri, kojom je 2. 11. o. g. otpočela proslava Senjske čitaonice, bili smo svi mi sudionici - Dobriša Cesarić, Dragutin Tadijanović, Vjekoslav Kaleb, dr. Ivo Frangeš, Milivoj Slaviček i ja - iznenađeni ne samo brojnošću posjete nego i pažnjom kojom nas je ta publika pratila. O nekom "provincijalizmu" ni govora! I u dodiru sa školskom omladinom i s novim naraštajima naša su iskustva protkana čvrstim nitima spoznaje da ti mladi ljudi otvoreno gledaju u život i ne plaše se problema koje im on već i sada nameće. Bez lažne stidljivosti i malograđanskog konformizma senjska se omladina u okviru svojih mogućnosti upušta u smjele, otvorene diskusije o aktualnoj problematici našega uznemirenog vremena.

Nekoliko važnih pitanja neprestance je na "dnevnom redu" senjskoga javnog života. U prvom redu to je Muzej grada Senja. Već više od desetak godina Senjsko muzejsko društvo (s preko 200 redovitih članova) vodi akciju oko obnove muzejske zgrade palače Vukasović, arhitektonskoga kulturnog

spomenika iz 15. st., nekada vlasništva uskočkog vojvode Jurja Daničića, a kasnije Filipa Vukasovića, graditelja senjske luke i Jozefinske ceste. Izvršen je glavni dio obnove na toj zgradi, obnovljeno krovništvo i glavno pročelje s ulaznim stepeništem i trijemom. Radi se sada o obnovi dvorišnog arkadnog zida i cisterne, te su uglavnom osigurana i materijalna sredstva, ali se ukazuje i potreba da općina Senj iz sredstava stambenog fonda osigura znatne dotacije za unutrašnje uređenje zgrade kako bi mnoštvo vrijednih izložaka konačno našlo svoje utočište. Paralelno s tom akcijom nameće se potreba konačnog rješenja otkupa rodne kuće pjesnika S. S. Kranjčevića, pogotovu jer je zgrada vrijedna i po svome tipičnom primorskom ambijentskom izgledu. Sadašnji je vlasnik kuću "modernizirao", što bi se lako dalo popraviti, te bi se u njoj uredio Kranjčevićev muzej, u kome bi bila prikazana i značajnija djela ostalih književnika i pjesnika senjskih. I taj otkup mogao bi se, prema mišljenju dr. Vuka Krajača, izvršiti iz stambenog fonda, jer bi se u prizemlju kuće mogao ostvariti dvosoban stan za pazikuću, koji bi ujedno bio i pazitelj muzeja.

Najveći je ponos svih Senjana njihova tvrđa Nehaj. Taj povijesni objekt jedva je spašen od propasti, jer je za vrijeme rata pretrpio velika oštećenja. Dva zračna torpeda probila su sjeverni zid, te je u debelom bedemu tvrđe probijena ogromna rupa, krov posve razoren, a podovi pojedinih etaža razneseni na sve strane. Uz velike napore i požrtvovna zalaganja svjesnih pojedinaca uspjeli su se izvršiti najpotrebniji popravci, a zatim je obnovljeno krovništvo i uspostavljeni su u pojedinim etažama podovi s nosivim gredama. U nekadašnjem štabu generala Lenkovića sakupljena je u vidu raznovrsnih izložaka dokumentacija o značajnim povijesnim događajima iz onog doba. Na artiljerijskoj etaži postavljena su i prva dva originalna topa na lafetama. U programu je da se tvrđa posve dotjera i uredi s kompletnim prikazom o njezinu historijatu, s rekonstruiranim ulazom, mostićem za spuštanje, te jarkom i nasipom oko tvrđe. U nju će biti postavljeni i svi topovi koji su god. 1617. (Madridski mir) pri razoružanju bili odnešeni i uzidani u luci. Inicijativni odbor za obnovu Mauzoleja uskoka u Senju traži da se tvrđa Nehaj proglasi figurativnim spomenikom uskočke epopeje, a time bi ujedno bila spašena od opasnosti da se pretvori u ugostiteljski objekt, pogotovo jer Nehaj nikada nije služio u stambene, već isključivo u obrambene svrhe. Postoji mišljenje stručnjaka da bi "ugostiteljska adaptacija" iznakazila taj u originalu očuvani spomenik, jedinstven na čitavom Mediteranu.

Jedno od najvažnijih pitanja u okviru urbanističkog i konzervatorskog uređenja Senja jest oblikovanje tzv. Male place. Tu još postoji stara palača Homolić s venecijanskom triforom, koja vjerojatno na suprotnoj strani ima i svoj pandan, drugu triforu, zasad uzidanu u zabat neke nezgrapne dogradnje,

koja je "progutala" i jednu posve sačuvanu lodžu sa šest kompletnih antičkih kolona i kapitela, koju treba "izvući na sunce". Pred tom palačom uspostavila bi se originalna antička *Faun-fontana*, jer su još sačuvane faunske glave iz rimskog doba. U neposrednoj blizini u planu je uređenje palače Carina sa dijeceznom muzejem i lapidarijem. To je barokni spomenik s reprezentativnim portalom i lijepom uskočkom glavom. Pred bočnom fasadom te zgrade ima se podići spomenik Kranjčeviću u naravnoj veličini, na kamenom postamentu. No sve su to pitanja i problemi koji ne silaze s dnevnog reda, ali ih katkad potiskuju u drugi red gorljive "potrebe dana". Sreća je, međutim, što u Senju postoje ljudi, koji odista požrtvovno, da ne kažem fanatički, inzistiraju na uređenju, podizanju i kulturnom procvatu grada, pa je tako temeljito organizirana i današnja proslava 125-godišnjice čitaonice i otkrivanja biste Vjenceslava Novaka u zelenom perivoju Marija Art povrh mora. To će ujedno biti i zaključni dan senjske kulturne manifestacije, na kojoj će dr. Ivo Frangeš održati Riječ o senjskom sinu Vjenceslavu Novaku (1859.-1905.), koga prof. Barac drži "u neku ruku kopčom hrvatskog realizma i hrvatske moderne", dok će na spomen-ploči Senjska čitaonica biti obilježena kao "trajno žarište narodnoga društvenog života i kulturnog napretka Senja".

Čini se, dakle, da nije "tek onako" Kranjčević pjesmu *Senju-gradu* (1884.) završio stihovima:

"Dan kad sine
Ropstvo mine,
Ti ćeš, grade, sretan bit."*

* Hrvatski pjesnik i akademik Gustav Krklec, sudionik proslave 125. obljetnice osnutka i rada Senjske knjižnice i čitaonice i 100. obljetnice rođenja književnika Vjenceslava Novaka, zabilježio je svoje dojmove u članku *Zapis iz Senja* (*Vjesnik*, 11. prosinca 1960., rubrika *Kultura - prosvjeta*). Članak objavljujemo u cijelosti, a tako pjesniku Krklecu i drugim našim gostima izražavamo zahvalnost za pomoć koju su nam pružili pri obilježavanju ovoga senjskog i hrvatskog jubileja u vremenima koja nam i nisu bila osobito sklona.